

**2022 – DOSARELE PATRIMONIULUI (CXX): Castelul familiei Bolyai -
Sigismund Báthory dăruiește lui Mihai Viteazul castelul și domeniul?
- habitat și istorie! - un lung tunel?**

Satul Buia este amintit în lucrarea „Sibiul și ținutul în lumina istoriei” (vol.I, 1976), în contextul domniei lui Mihai Viteazul. Istoricii Aurel Dumitrescu-Jippa și Nicolae Nistor prezentau evenimentele: «Mihai Viteazul, în bune relații cu Albert Huet și alți conducători dietali sași, încă de pe vremea când refugiat din Țara Românească se afla la curtea lui Cristofor Báthory, ceruse și i se admisesse, înainte operațiilor militare din vara anului 1595, să-și adăpostească familia - doamna Stanca și copiii - în cetatea Sibiului. La 6 ianuarie 1597, **Sigismund Báthory dăruiește voievodului castelul și domeniul Buia**, format din 14 comune toate în județul Sibiu, domeniul Sona în jud. Alba și dreptul de a construi la Alba Iulia, lângă cetate, o mănăstire, care a și fost ridicată în același an». Despre bătălia de la Șelimbăr - una din cele mai vestite în anele gloriei române (aprecia Nicolae Bălcescu), se va relata anul viitor, în 2023 comuna Șelimbăr sărbătorind 700 de ani de la atestarea documentară! Amintim situația la finalul bătăliei, reprodusă din Mathias Miles, Siebenbürgischer Würg-Engel, 1670: «Din rândurile oștirii transilvănene cad peste 3000 de oameni și aproape 1000 răniți și prizonieri. Pierderile lui Mihai au fost și ele destul de mari, trupurile celor căzuți, din ambele tabere, fiind adunate de locuitorii Sibiului și așezate într-o groapă comună, cunoscută astăzi sub numele de „**Movila lui Mihai**”. Cele 32 de tunuri și alt armament capturat, au fost transportate și depozitate în castelul de la Buia. (...) Imediat după bătălia de la Șelimbăr, deoarece Andrei Báthory îi confiscase domeniile Buia și Sona, Mihai Viteazul condamnă la moarte pe groful Bolyay, care intrase în posesia castelului și domeniului Buia».

În lucrarea: „**Buia în Transilvania. 5 Naționalități, 4 Religii, 1 Castel**”, autorul **Otto Weber** prezintă în cap.VI „**Castelul din Buia**” consemnările privind devenirea satelor „Buia de Sus și Buia de Jos, fiecare cu câte o cetate”, „Unele date din istoria castelului din Buia de Jos”, cu imagini cu castelul din sec. XX (fațada principală spre vest, „Temnița cu coase”, curtea castelului cu loggia, capela castelului, corul capelei cu arcul de triumf și tribuna de vest, interiorul navei, capela cu detaliile picturii murale care decorau arcul de triumf) și o schiță reprezentând castelul, prin anii 1960. Castelul fortificat a fost ridicat pe o terasă scundă, situată deasupra unui braț (spre nord) al pârâului Calvasăr. Planul castelului este neregulat, patrulaterul având una din lungimi de 87 m, fațada principală cu camerele de locuit (spre vest) cu 38 m, iar zidul de incintă dinspre est (ce încheie curtea) de 62 m. Structura castelului este descrisă cu amănunte: clădirea principală (ce servea drept locuință), o temniță cu coase (având lănci și coase cu vârful în sus, aici fiind aruncate - printr-o deschizătură a tavanului, victimele), aripa de sud (ce continuă camerele de locuit, capela în stil gotic, construcții gospodărești cu pivniță, două bastioane cu piatră de râu), etc.. În urmă cu peste un deceniu am vizitat ruinele castelului, trecând prin firul de apă, ce-l despărțea de sat.

În acest an - într-o frumoasă zi de octombrie -, am revenit la Buia, conștient că a vizita fragilele ziduri de ruine - rămase în picioare - este un risc, pentru orice vizitator. La poalele vechiului castel se ținea un mare târg de țară, accesul spre obiectivul istoric fiind relativ imposibil și datorită vegetației luxuriante. A enumera aici o listă lungă de proprietari ai castelului, considerăm că spațiul este insuficient. Nu știm dacă mai este vizibilă - la vest de castel - movila cu mormintele familiei Urmosi - Maurer, cu cripta zidită, respectiv piatra funerară lucrată (în 1912), reprezentând monumentul funerar al Elisabetei Perneszy de Osztopán (ținută de doi îngeri și lucrată în basorelief). Atât pe arcul de triumf, cât și pe piatra funerară era zugrăvită «o stemă înconjurată de o cunună de lauri. Stema reprezintă capul și gâtul unui inorog îndreptat spre dreapta, gâtul fiind străpuns de o săgeată». În lucrarea lui Otto Weber, am regăsit și perioada în care castelul a fost în proprietatea voievodului român. Reproducem selectiv: «Către sfârșitul secolului XVI principele Cristofor Báthory ar fi dăruit, conform tradiției, încă înainte de 1581, castelul Buia lui Ioan Gálffi, preceptorul fiului său Sigismund. După urcarea sa pe tron în anul 1588, Sigismund dând crezare intrigilor urzite împotriva mentorului și sfetnicului său, ordonă în 1593 decapitarea sa. Castelul revine astfel din nou principelui și în 1596. Sigismund Báthory îl dăruiește lui Mihai Viteazul. Dieta Transilvaniei, recunoscând meritele pe care și le câștigase Mihai Viteazul pentru interesele Transilvaniei, a scutit de impozite la 23 martie 1598 castelul Buia și terenurile aferente. Mihai Viteazul a renunțat la veniturile moșiei Buia în favoarea mănăstirii ortodoxe din Alba Iulia, pe care o înființase în 1596. După uciderea lui Mihai Viteazul, în anul 1603 purtătorul de cuvânt (orator) și reprezentantul administrației orășenești (Stadthann) din Sibiu, Antonius Schirmer (1537-1625) e menționat ca proprietar al castelului Buia».

Situația juridică actuală este relativ clară. În a doua jumătate a sec. XIX, prin moștenire castelul a devenit proprietatea familiei Urmosi-Maurer, până în 1910 aparținând lui Bela Urmosi-Maurer senior. După moartea sa, castelul a fost moștenit de copiii săi, fiul cel mai vârstnic vânzând castelul - după primul război mondial - statului român. Pe Lista Monumentelor Istorice (2015), în satul Buia regăsim un sit arheologic „**așezare**” (Latene, cultura geto-dacică), la nord-est de

marginea intravilanului, monumentul de interes local **Biserica evanghelică** (Buia, nr 112, fiind datată în sec. XV, 1786 – turn) și **monumentul de interes național „Castelul familiei Bolyai”** (datat sec. XV-XVII) situat la ieșirea din sat (spre NV), pe un drum secundar.

Informații suplimentare, despre satul Buia, am regăsit în cartea prof. **Ioan Floca** (n.1935; Șeica Mare-Petiș): **„Habitat și Istorie- zona Șeica Mare-Valea Buii”** (Mediaș, 2005). Motto-ul lucrării este ales din **Tacitus** (Agricola 30): **„Omne ignotum pro magnifico est”** (în trad. **„totul necunoscut este pentru cei mari”**), istoricul și omul politic roman - considerat părintele istoriografiei latine -, fiind cunoscut pentru lucrările sale istorice și critica înverșunată și aspră a moravurilor și a decăderii politice și morale în perioada imperială. El recomandă o descriere obiectivă a evenimentelor, ca **„martor al bunurilor prezente”**, deviza lui pentru istorie fiind **„sine ira et studio” – „fără ură și părtinire”!** Deosebit de interesantă este concluzia pesimistă la care a ajuns în opera sa: purtătorii virtuților republican romane devin victime ale tiranilor, iar restul cetățenilor sunt căzuți într-o stare de letargie! Despre **„Castelul din Buia”** prof. Ioan Floca scria: «Cel mai reprezentativ și interesant prin trecutul său istoric este **Castelul lui M. Viteazul din Buia** (...) Mi se pare de domeniul legendei părerea că acest castel a adăpostit cândva o mănăstire de călugărițe. Edificiul are formă de potcoavă, fațada orientată spre vest, iar ruinele ce se mai văd indică faptul că castelul a fost fortificat având 3 rânduri de ziduri, mai multe turnuri de apărare și un pod mobil la intrarea principală; se pare că și curtea mare a castelului a fost inițial închisă cu zid. Castelul din Buia are 12 încăperi mari, cândva locuite, un depozit de armament (spațiu pentru acesta) și încă vreo 5 încăperi fără ferestre, în care erau odinioară tunurile care-l apărau. (...) Foarte interesant că din una din cele 5 încăperi, printr-o deschizătură îngustă **se comunica cu un lung tunel, posibil până în preajma satului Mighindoala**, spre care se asigură refugiu și de la etaj, printr-o ușă în podea prevăzută la una din camere. În curte, legată de corpul castelului se află o capelă de mărimea unei biserici sătești, aflată în stare avansată de degradare. Din mijlocul capelei se cobora într-o criptă mare, încă bine conservată pe la 1919».

(va urma)

Marius HALMAGHI

Sursa online:

<https://www.tribuna.ro/stiri/cultura/2022-dosarele-patrimoniului-cxx-castelul-familiei-bolyai-sigismund-bathory-daruieste-lui-mihai-viteazul-castelul-si-domeniul-habitat-si-istorie-un-lung-tunel-167401.html>

În: Tribuna, 01 decembrie 2022